

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Илиян Боянов, департамент „Археология“, Нов български университет

Член на научното жури, назначено със заповед на Ректора на НБУ № 3-РК-242 от дата 18.05.2022 г. по конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по научно направление 2.2 История и археология, за нуждите на департамент „Археология“ на НБУ, обявен в ДВ брой 29 от 12.04.2022 г.

Процедурата по провеждане на конкурса е съобразена с изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България и с Правилника на НБУ.

В обявения конкурс, единствен кандидат, подал документи за участие, е гл. ас. д-р Боян Юлиев Думанов, който е и на основен трудов договор в НБУ.

Боян Думанов е роден през 1974 г. в гр. София. Завърши средно образование в родния си град, след което завърши висше образование в катедра „Археология“ на СУ „Св. Климент Охридски“ с ОКС „магистър“ и професионална квалификация „археолог“ през 1997 г. Кандидатът защитава образователна и научна степен „доктор“ пред ВАК по научната специалност 05.03.12 – Археология през 2004 г. От 2004 г. Боян Думанов е щатен преподавател в Департамент „Археология“ на Нов български университет, специализация Антична археология, Средновековна българска археология и Византийска археология. Главен асистент е от 2007 г. Ръководител на департамент „Археология“ от 2012 г. до сега. Член на Академичния съвет на НБУ в периода 2012-2015 г.

Гл. ас. д-р Боян Думанов участва в конкурса с една монография и внушителен брой от 55 студии, статии и съобщения, повечето от които са публикувани в авторитетни международни издания. Справката за цитирания на кандидата включва достатъчно такива в реферирани и индексирани в световно известни бази данни научни издания. Представените в конкурсната документация резултати от научно-изследователската дейност на Боян

Думанов, значително надхвърлят минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“, посочени в чл. 2б на Закона за развитието на академичния състав в Република България, както и на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, и отговарят на останалите условия, предвидени в чл. 24 на ЗРАСРБ, чл. 53 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и чл. 56 на Наредбата за развитието на академичния състав на НБУ.

Подхраните от Боян Думанов за участие в конкурса публикации покриват широк кръг от въпроси в българската историография по проблемите на античната и късноантичната археология. Освен с броя си, те впечатляват с разглежданите в тях проблеми и паметници, както и със своята интердисциплинарност. Според акцентите в тези изследвания, те могат да бъдат разпределени в няколко основни групи.

Първата от тях обхваща аналитични публикации, посветени на късноантичното ювелирство. Тази група се явява естествено продължение на проучванията на Боян Думанов върху този проблем, намерили изражение в докторската му дисертация, публикувана впоследствие като монографичен труд. Акцентът в тези изследвания е поставен върху стиловите, композиционни и иконографски особености на паметниците, както и на тяхната хронология. Проследени са и различните влияния върху тяхното развитие. Предложена е символна и социална интерпретация на някои паметници. В тези изследвания кандидатът доразвива някои свои тези, като по този начин надгражда не само своите проучвания, но и редица съвременни такива за Югоизточна Европа. Посочените публикации подчертават трайния интерес на Боян Думанов към паметниците на късноантичното ювелирство и най-вече към изследването на готската идентичност и след защитата и публикуването на докторската му дисертация.

Към втората група публикации бих причислил изследванията на кандидата върху различни паметници и аспекти от развитието на Дуросторум през римската и късноантичната епохи. Всички те са в резултат на дългогодишните теренни проучвания в града, в които Боян Думанов участва пряко в продължителен период от време, което очаквано рефлектира върху неговите научни интереси към паметниците от града. Сред тези изследвания като особено приносни бих отчил няколкото, посветени на гробната находка от Дуросторум и по-специално на нейната датировка и задълбочения

анализ на елементите на въоръжението. Към тази група тематично могат да бъдат причислени и няколкото студии в енциклопедични издания и най-вече студията на Боян Думанов за диоцеза Тракия, публикувана от престижното издавателство „Blackwell“.

Третата група публикации представляват историографски анализ на тенденциите в развитието на българската археология. Проследяването на това развитие, отчитането на различни външни влияния и на вътрешни политически доктрини, е особено важно за цялостното разбиране нивото на съвременната българска археологическа, а и не само, наука. Същественият принос на тези публикации се обуславя и от факта, че подобни историографски изследвания върху родната археология, напрактика липсват.

В четвъртата група публикации попадат голям брой съобщения в АОР, които представлят резултатите от редица теренни проучвания на кандидата в последните години. Голяма част от тези резултати имат и пряко отношение към формирането на хабилитационния му труд.

Петата група обхваща публикации на интердисциплинарни проучвания, които са резултат от реализирането на няколко проекта, сред които се отклояват тези, свързани с железнодобива от двете страни на Стара планина в района на Ботевград-Етрополе и Златица-Пирдоп. Именно резултатите от тези проучвания дават необходимата основа за написването на хабилитационния труд.

Монографичното изследване на Боян Думанов, предварително обсъдено и високо оценено на разширен департаментен съвет на департамент „Археология“ на НБУ, представлява оригинален самостоятелен труд на кандидата. След прочитането на труда се налага впечатлението за стойностно изследване, чиято структура и съдържание са плод на задълбочен анализ, на осмислена подредба, на селекция и редакция, за да се получи оптимално информативно и убедително изложение. Всъщност, както вече споменах, в основата на тази монография стои опита на Боян Думанов от няколкото поредни археологически сезона в проучването на различни райони от Централна Стара планина, както и от редица публикации на кандидата върху разглежданата проблематика от последните години.

Монографията „Археология на стария железодобив на Долен Дунав и в Старопланинската област. Римска императорска епоха – край на XVIII в.“ е структурирана в пет глави: Глава I. История на проучванията; Глава II. Сировини и етапи на работа в железодобива и металургията на желязото; Глава III. Горивни материали; Глава IV. Железодобив на Балканите през римската императорска епоха и късната античност; Глава V. Железодобив на Балканите през средните векове и османския период до края на XVIII в. Към тях авторът е добавил предговор, заключение, цитирана литература и списък на приложените карти и илюстрации към текста.

В Предговора ясно са поставени целите и задачите на изследването, изтъкнат е и неговият интердисциплинарен характер. Акцентът е поставен върху различните подходи, чрез които Боян Думанов се стреми към постигането на целите на изследването, а именно археологически, химически и геологки анализи.

В Глава Първа от изложението е представен изключително изчерпателен поглед към изворите и литературата, демонстриращ солидната подготовка на кандидата върху конкретната проблематика. Боян Думанов с основание се отнася критично към геологките и химическите данни, публикувани в съвременната българска научна литература, без така необходимия археологически контекст и интерпретация.

В Глава Втора е обобщена информацията за използваните в хронологическия обхват на монографията железни руди, както и за отделните етапи на процеса по получаването на желязо. Диахронно са анализирани моделите на рудодобив през римската и късноримската епохи, Средновековието и Османския период. Боян Думанов предлага и обоснована реконструкция на системите на обмен на сировини през различните периоди в контекста на развитието на селищната система.

Глава Трета е посветена на производството на горивни материали, които са от съществено значение за осъществяването на металургичния процес по добив на желязо. Поради твърде малкия обем на тази глава, аз бих я добавил като последна точка на предходната глава, с която е и неразрывно свързана.

Глава Четвърта представя пълен преглед на железодобива на Балканите през римската императорска епоха и късната античност. Анализирана е връзката между находищата на желязо и районите на обработване на рудата. Боян Думанов представя известните му археологически и епиграфски данни, както и писмените извори за рудодобива не само в териториалния обхват на монографията, но и за голяма част от Източните Балкани. Като особено приносни могат да бъдат посочени данните от теренните проучвания на автора в конкретни ареали. Въпреки изчерпателния набор от извори, представени от кандидата, като пропуск тук бих посочил сведенията за концесионирането на мини през Принципата, за което има достатъчно епиграфски и археологически данни, както и редица научни публикации. Концентрацията на селища, свързани с разработването на залежи от различни метали в района на гр. Трън през римската епоха е известна отдавна. С активния рудодобив тук през епохата на Принципата са свързани две италийски фамилии – Ауфидии и Антонии, засвидетелствани в надписите от с. Зелениград (IGBulg IV 2111) и с. Ломница (Геров 1965, 63-74), съответно от третата четвърт на II в. и от времето на Северите. Железните и медните рудници в района на гр. Малко Търново са били значителни по размер и вероятно са били императорски домен. В надгробна епиграма от там на човек, загинал вероятно при нашествието на костобоките през 170 г., вероятно е засвидетелстван освободен роб на член на същата фамилия на Антониите. Това дава основание да се предположи, че тази фамилия е имала концесии на мини, както в Трънско и Кюстендилско, така и в Малкотърновско. Култът към Аполон Таденос, свързан с минното дело, е засвидетелстван освен в споменатите райони, също и в рудните райони на Далмация, особено в днешна Босна. Всички тези данни дават възможност за по-широка интерпретация на организацията на разработване на рудните залежи през римската императорска епоха.

Глава Пета е посветена на железодобива на Балканите през Средновековието и Османския период. Най-приносната част от тази глава са проучванията на железодобива в района на Предбалкана. В процеса на реализиране на няколко проекта и теренни проучвания под ръководството на Боян Думанов в Етрополско и Ботевградско, са установени произхода на желязната руда, местата и начина на добиването ѝ, използваните горивни

материални, определен е и типа на железните шлаки – металургичен и ковашки. Въз основа на получените химични и геологически данни авторът извежда технологичните етапи на железодобива в конкретния ареал.

В Заключението са представени основните изводи от изследването на автора, които са добре аргументирани и подкрепени с достатъчно факти. Тази заключителна част от книгата според мен можеше да бъде преведена на западен език и да изиграе ролята на резюме.

Въпреки отправените незначителни критични бележки с препоръчителен характер, с оглед цялостното положително впечатление от научната продукция на кандидата, убедено гласувам „ЗА“ присъждането на гл. ас. д-р Боян Юлиев Думанов на академичната длъжност „доцент“.

06.08.2022 г.

Гр. София

С уважение:

/ доц. д-р Илиян Боянов /